

İLYADA

Homeros'un Yunanca *İlias* adını taşıyan destanı, İlyon ya da Troya olarak anılan kentin destanıdır. Konusu Troya Savaşı olmakla birlikte, hem bu savaşın ancak kısa bir dönemini kaplar, hem de Troya efsaneleri diye andığımız büyük bir efsane ve masal çemberinin küçük bir bölümünü içine alır. *İlyada*'da bütün bir savaşın öncesi ve sonrasıyla bir otuz yıl süreyle uzanan öyküsünü arayan okuyucu, büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Aslında *İlyada*, Troya'nın destanı değil, Akhilleus'un destanı sayılmalıdır. Konusu sınırlıdır: Akhilleus'un, Akha ordularının Başkomutanı Agamemnon'a karşı öfkesi ve bu yüzden savaşı bırakıp barakasına çekilmesiyle başlayan destan, Akhilleus'un arkadaşı Patroklos'un ölmesi yüzünden savaşa geri dönmesi, Troyalı kahraman Hektor ile çarpışması, onu öldürmesi, ölüsünü Troya surları çevresinde arabasına bağlı olarak sürüklemesi ve sonunda insafa gelerek Hektor'un ölüsünü, babası Kral Priamos'a geri vermesi ile biter. 24 bölümlü ve 16.000'i aşkın dizeli bu koca destan Troya Savaşı'nın dokuzuncu yılında tam 51 günlük bir süreyi kaplar. Oysa Troya Savaşı'nın kendisi de savaştan önceki ve sonraki olaylarla birlikte Homeros'un yapıtlarını çok aşan dallı budaklı bir efsane bütünüdür. Bu efsaneleri tek tek olarak Homeros'un iki yapıtında da, Homeros destanlarının dışında çeşitli destan ve öykülerde de bulabiliriz. Troya savaşlarıyla ilgili efsaneler öyle çok ve çeşitlidir, Yunan yazınının her türüne öylesine yansımıştır ki, ilkçağ Yunan öykü ve söylencelerinin kökeninden elimize geçen yüzlerce efsane, bu gür ağacın kökenleriyle karışmış, dallarına dal uzatmış, yaprak ve ürünlerini birbirine karıştırmıştır. Yunan ve Roma uygarlıklarından doğma Latin ve Cermen dillerinin de efsaneleri aynı kökenden türemiş olduğuna göre, burada ne görkemli bir öykü, inanç ve söylence topluluğunun ortaya çıktığı kolayca anlaşılır. İlkçağ efsanelerinin "klasik" olarak nitelendirebileceğimiz bir başka yönü de var, her çağ, her dönem ve her yerde yeni yeni yorumlarla işlenme-

ye elverişlidir bunlar. Batı sanat ve yazını, kimi dönemlerde bu akıma karşı koymaya çalışmışsa da, mitolojiden ve mitolojik konuların etkisinden kurtulamamıştır, ilerde kurtulacağı da pek olası değildir. Yani dönüp dolaşıp vurgulamak istediğimiz yön şu: Troya Savaşı efsanesi dünya mitolojisinde önemli yer tutan bir konudur. Bu konuyu *İlyada* destanında canlı bir biçimde bulabiliriz gerçi, ama onu yalnız *İlyada*'da arayan yanılır. Troya Savaşı'nın destanı *İlyada* ile ne başlar, ne de biter. Bu efsanelere ve genellikle Yunan-Latin mitolojisine biraz olsun bilimsel bir yaklaşım, mitolojiyi konu edinen yapıtları –hangi türden olurlarsa olsunlar– kendi sınırları içinde incelemeyi gerektirir. Sözelimi Tanrı Zeus'tan genel olarak söz edilemez. Homeros'un *İlyada*'sındaki Zeus'un niteliklerinden, yerinden ve rolünden dem vurulur. Her tanrı simgesi ya da her kahraman, tanrı ve kahraman için anlatılan söylenceler için de aynı şeyi yapmalı, yani mythos ve mitolojiyi soyut olarak değil, somut örnekleriyle ve bu örnekler içindeki görüntüleriyle incelemeli.

Böyle bir incelemeye girdik mi, Troya Savaşı konusunun Yunanca "kyklos" (çember) diye adlandırılan birçok destanlarda ele alındığını görürüz; bu destanları sayabiliriz ancak, çünkü çoğu, adlarından başka bir şey bırakmadan yitip gitmiştir. Efsanenin gelişmesi içinde şöyle sıralanırlar:

1. *Kypria*, yani Kıbrıslı destan (11 bölüm); adının neden Kıbrıslı olduğu bilinmez, yazarı Kıbrıslı Stasinos'tu da ondan olabirir.
2. *İlyada* (24 bölümlü Homeros destanı).
3. *Aithiopsis* (Etiopya destanı-5 bölümlü).
4. *Küçük İlyada*.
5. *Iliupersis*, yani İlyon'un yıkılışı.
6. *Nostoi*, yani dönüş destanları; Troya'nın yıkılışından sonra kahramanların yurtlarına dönüşlerini konu edinen destanlar ki *Odyseia* da bunlardan biridir.

İlyada ve *Odyseia*'dan başka bu destanların yalnız adları bilinir. Bu bilgilerin çoğunu da Hellenistik çağlardan kalma derleyicilerin yapıtlarına borçluyuz. *Kypria*'yı Kıbrıslı Stasinos, *Aithiopsis* ile *Iliupersis*'i Miletos'lu Arkinos, *Küçük İlyada*'yı Midillili Leskhes, *Nostoi* adlı bir destanı da Troizenli Agias adlı ozanlar yazmış deniyor. Dikkat edilirse, *Nostoi* destanının yazarından başka Stasinos, Arkinos ve Leskhes adlı ozanlar Egelidir. Bu destanlar neden kaybolmuş da yalnız *İlyada* ile *Odyseia* kalmış? Bu soruya yanıt verecek du-

rumda değiliz. Homeros'tan sonra yazılmış olan bu destanlar herhalde değerli yapıtlar değildi de ondan elemeye uğramışlardır. Ve *İlyada* ile *Odyseia*'nın ta ortaçağa kadar kopyaları yapıldığı halde, öbür destanlar başka yapıtlara konu olduktan sonra unutulup gitmişlerdir. Aristoteles'e göre, *Kypria* birçok tragedyaya esin olmuş, yalnız *Küçük İlyada*'daki efsanelerinden sekiz tragedyaya yazılmış, oysa *İlyada* ile *Odyseia*'nın konuları ancak iki tragedyaya aktarılmıştır. Anlaşılan bu destanlar birçok facia öyküleriyle dolup taşmaktaydı. Homeros'un destanlarıysa ele aldıkları konuları artık başka bir ozanın işlemesine olanak vermeyecek bir sanat düzeyine ulaşmıştır.

Troya Savaşı öncesi efsanelerini buraya almak çok uzun olur, bunları Troya'nın kuruluşu ve Troyalı kral soyunun efsaneleri ile Akha kahramanlarının çeşitli efsaneleri, diye ikiye ayırabiliriz. Dardanos, Laomedon, Priamos, Ankhises ile Aineias, Hektor, Paris, Hekabe, Cassandra, Helenos, Troilos ve daha başka Troyalı efsane kişileri ve onların öyküleri birinci gruba, Argos ve Pelopsoğulları, yani Tantalos, Niobe, Pelops, Atreus ve Thyestes, Agamemnon ve Menelaos, Klytimestra ve Helena bir yandan, Hellas ve Aiakosoğulları, yani Akhilleus, Patroklos ve Nestor, iki Aiaslar, Diomedes ile Odysseus ikinci gruba girer. Bu kişiler üstüne çeşitli mythoslar, efsaneler ve öyküler anlatılır. *İlyada* ve *Odyseia*'daki rolleri üstüne bilgi edinmek isteyen okuyucuların mitolojiyi işleyen kitaplara başvurmaları gerekir. Bunlar için salık vereceğim kitap, kendi "Mitoloji Sözlüğü"mdür. Bu çalışmamda hangi öykünün kimin tarafından işlendiğini belirtmeye ve elden geldiğince çok örnek ve çeviri örnek vermeye çalıştım. *İlyada*'yı okuyan kişilere kolaylık olsun diye, büyük destanın bölüm bölüm bir özetini de aşağıya ekliyorum. Bu özet, okuyucunun kılavuzu olabilir, nerede ne bulabileceğini kendisine gösterebilir, aradığı efsaneyi bulup incelemesine yardım edebilir.

Destanın 24 bölümü elyazmalarında Yunan alfabesinin harfleriyle gösterilmiştir, okuyucuların bu saymaya rastlayabilecekleri düşüncesiyle, bölümlerin Yunanca sayılarım da parantez içinde gösteriyoruz:

Bölüm I. (Alpha): Sesleniş-Akhilleus'un öfkesi

Ozan, Musalara seslenip konusunu belirtir: Akhilleus'un öfkesi, bu yüzden Akhalar arasında beliren veba salgını.

Akhaların Troya Ovası'ndaki gemi ordugâhındayız. Tanrı Apollon'un rahibi Khryses gelir, Agamemnon'un tutsak olarak alıkoydu-

ğu kızı Khryseis'i geri ister. Agamemnon kızı vermediği için Tanrı Apollon, Akha ordusuna veba salar, dokuz gün dokuz gece ordu hastalıktan kırılır. Bilici Kalkhas kızı geri vermesini buyurur. Agamemnon kızı vermeye razı olur, ancak onun yerine Akhilleus'un tutsağı Briseis'i alacaktır. Agamemnon, Briseis'i alır, ama Akhilleus da barakasına çekilir, savaşa artık katılmayacaktır... Anası Deniz Tanrıçası Thetis'ten öcünü almasını ister. Thetis Olympos'a çıkıp Zeus'a yalvarır: Akhilleus savaştan uzak durdukça, Akhalar zaferi kazanamazlar, diye Zeus söz verir, Akhalardan yana olan karısı Tanrıça Hera ile kavga ederler. Hephaistos Tanrı onları yatıştırır.

*Bölüm II. (Beta) - Agamemnon'un düşü -
Toplantı - Gemilerin sayımı*

Zeus, Agamemnon'a yalancı bir düş gönderir: Troya'yı alabileceğini bildirir. Agamemnon, Akhaları toplantıya çağırır, onları denemek ister. Herkesin dokuz yıllık savaştan bıktığını, yurtlarına dönmek istediklerini anlar - Thersites olayı - Ordu savaş düzenine girer - Ozan bir daha Musa'ya seslenir ve Akha ordularının komutanlarını ve kentlerini ve gemilerini saymaya koyulur. Aynı sayım Troyalılar için de yapılır. Troya ordusu da safa dizilir.

*Bölüm III. (Gamma) - Antlar - Surların üstündeki sahne
Paris ile Menelaos'un teke tek dövüşü*

İki ordu karşı karşıyadır: Paris, Menelaos ile teke tek dövüşe girişmeyi önerir. Dövüşü kazanan Helena'yı alacaktır. Öneri kabul edilir. Priamos'u çağırmaya giderler. Sahne değişir: Priamos'la ihtiyarlar kurulu, surların üstünde dizilip teke tek dövüşü gözlerler. Helena gelir, onlara Akha yiğitlerini tanıtır. Teke tek dövüş başlar. Menelaos, Paris'i alt etmek üzereyken Tanrıça Aphrodite araya girip Paris'i kaçıır, Helena'yı kocasının yanına götürür. Helena'mn Aphrodite'ye, sonra da kocasına çıkışması.

*Bölüm IV. (Delta) - Antların bozulması -
Agamemnon'un orduları denetlemesi*

Olympos'ta: Zeus, Hera ve Athena arasında çatışma. Hera, Lykialı Pandaros'un savaşmama andını bozmasını sağlar. Menelaos'un yaralanması - Gene silaha sarılan orduyu Agamemnon gözden geçirir. -

Savaş başlar: Akha yiğitlerinden Antilokhos, Aias ve Odysseus birçok Troyalıyı öldürürler.

Bölüm V. (Epsilon) - Diomedes'in kahramanlıkları

Bütün bölüm Akha yiğidi Diomedes'in kahramanlıklarına ayrılmıştır: Korkunç bir boğuşma başlar, tanrılardan Ares, Athena ve Aphrodite de savaşa karışırlar. Aineias ile Diomedes arasındaki savaş. -Aphrodite'nin araya girip yaralanması...- Diomedes Savaş Tanrısı Ares'i yaralar.

Bölüm VI. (Zeta) - Hektor'la Andromakhe'nin buluşması

Hektor kente gelir, anası Hekabe'ye Athena Tapınağı'na sunular koymasını söyler. Bu arada Diomedes, Lykialı Glaukos ile çarpışırken, aralarında konukluk bağları olduğu anlaşılır, savaştan vazgeçip silahlarını değiş tokuş ederler. - Bellerophontes efsanesinin anlatılması - Hektor, Batı surlarının önünde karısı Andromakhe ile küçük oğlu Astyanaks'a rastlar. Aralarındaki aile sahnesi.

Bölüm VII. (Eta) - Hektor ile Aias arasındaki çarpışma - Ölülerin kaldırılması

Hektor, Akhaların en seçkin yiğitlerinden biri Telamonoğlu Aias ile teke tek savaşır. Başa baş gelip ayrılırlar. Ölüleri toplamak için savaşa ara verilir. Akhaların, ordugâhı bir sur ve bir hendekle çevirmeleri. - Olympos'ta tanrılar arasında tartışma.

Bölüm VIII. (Theta) - Zeus'un İda Dağı'ndan savaşı yönetmesi

Zeus, Troya Savaşı'nın yönetimini ele alır, bunun için de gelir İda Dağı'nın doruğuna yerleşir. Üstünlük Troyalılarıdır, Akhalar hendeğe kadar çekilirler.

Bölüm IX. (Iota) - Akhilleus'a gönderilen elçiler - Yiğidin barakasındaki tartışma

Akhalar toplantısında Akhilleus'un savaşa dönmesini sağlamak için ona elçiler gönderme kararı verilir. Aias ile Odysseus elçi seçilirler. Akhilleus onları iyi karşılar, ağırlar, ama savaşa dönmeme kararını bildirir. Lalası Phoiniks'in bütün yalvarmaları boşa gider. Haberi alınca Akhalar arasındaki üzüntü.

*Bölüm X. (Kappa) - Odysseus'la Diomedes'in
keşfe çıkmaları - Dolon*

Gece toplanan kurultay: Akhaların en yaşlı önderi Nestor, Troyalılar kampına gözcü gönderilmesini salık verir. Odysseus'la Diomedes görevlendirilirler. Yolda Troyalıların gözcüsü Dolon'a rastlarlar, ağızdan birçok bilgi aldıktan sonra onu öldürüp dönerler. Trakyalıların cins atlarını kaçırlar.

Bölüm XI. (Lamda) - Agamemnon'un kahramanlıkları

Destanın yirmi altıncı gününde üçüncü büyük çatışma. - Hektor'la Agamemnon'un karşılaşması, Agamemnon, Diomedes ve daha birçok Akha yiğidinin yaralanması - Akhalarda telaş. Nestor, Akhilleus'un arkadaşları Patroklos'a dert yanar.

Bölüm XII. (Mü) - Duvar dibindeki savaş

Troyalılar duvara saldırır. Kıyasıya çarpışma. Lykialıların duvarda delik açmaları. Korkunç boğuşma. Akhaların gemilere doğru kaçması.

Bölüm XIII. (Nü) - Gemilerin önündeki savaş

Akhalardan yana olan Tanrı Poseidon, savaşı, Semendirek Adası'ndan gözler. İki Aias'ı Troya saldırısına karşı koymaya kıskırtır. Her iki tarafta da yararlık gösterenler olur, ama Troyalılar gemilere kadar sokulurlar.

Bölüm XIV. (Ksi) - Zeus'un aldatılması

Akhalarda şaşkınlık. - Hera, Zeus'u baştan çıkarmak için bir düzen kurar. Tanrıça Aphrodite'den cinsel istek uyandıran memeliğini alır, süslenir püslenir ve İda Dağı'nda Zeus'u bulup onunla sevişmeyi başarır. Tanrı sevişmeden sonra uykuya dalar, o sırada Poseidon, Akhaların yardımına koşar.

Bölüm XV. (Omikron) - Duvara ikinci saldırı

Zeus uyanır, Hera'ya çıkarır. Poseidon uzaklaşır, Zeus, Apollon Tanrı'yı Hektor'a gönderir. Hektor gene duvara saldırır. Akhalar gene gemilere kadar gerilerler. Durum Akhalar için çok kötüdür.

Bölüm XVI. (Pi) - Patroklos destanı

Patroklos gelir Akhilleus'a bu korkunç durumu bildirir, Akhilleus gitmeyecekse, kendi savaşa gidip dövüşmeye karardır. Yiğitten silahlarını ister. Akhilleus arkadaşına silahlarını verir. Patroklos, Akhilleus'un silahlarıyla karşılmasına dikilince, Troyalılar önce bozguna uğrar, sonra Lykialı önder Sarpedon, Patroklos'la dövüşür ve ölür. Baştanrı Zeus'un kadere boyun eğerek oğlu Sarpedon'u feda etmesi. Sarpedon'un ölüsü çevresinde çarpışma. Patroklos, Hektor'u Batı Kapıları'na kadar kovalar. Apollon'un kışkırttığı Hektor, Patroklos'u vurur. Patroklos'un ölümü.

Bölüm XVII. (Ro) - Menelaos'un kahramanlığı

Akha yiğitleri Patroklos'un ölüsünü Hektor'un elinden kurtarmak için dövüşürler, ama Hektor ölüyü silahlarından soymayı başarır. Akhilleus'un ölümsüz atlarının ağlaması. Zeus, Troyalılara zaferi müjdeliler. Akhaların bozgunu. Patroklos'un ölüsü alınır ve kara haber Akhilleus'a götürülür.

Bölüm XVIII. (Sigma) - Akhilleus'a yeni silahlar yapılması

Akhilleus'un korkunç yası. Deniz Tanrıçası Thetis'i çağırıp yeni silahlar istemesi. Thetis'in demirci tanrı Hephaistos'a başvurması. Silahlar destanı.

Bölüm XIX. (Tau) - Akhilleus'la Agamemnon arasındaki barışma

Thetis silahları oğluna götürür. Akhaların toplantısında Akhilleus ile Agamemnon barışırlar. Ordular silah kuşanır. Savaş hazırlıkları. Akhilleus için kara belirtiler: Hektor'u öldürdükten sonra kendi ölümü de yakındır.

Bölüm XX. (Ypsilon) - Tanrıların savaşa karışması

Olympos'ta tanrılar toplantısı: Zeus izin verir, her tanrı istediği gibi yardım edebilecektir savaşa. Tanrılar iki cepheye ayrılır: Hera, Athena, Poseidon, Hermes, Hephaistos Akhalardan yanadır - Akhilleus'un Aineias'la karşılaşması, Aineias'ın savaşı alanından kaçırılması.

Bölüm XXI. (Phi) - Irmak kıyılarında savaş

Akhilleus kudurmuş gibidir, önüne gelen Troyalıyı insafsızca tepeleyip Troya Ovasında akan Skamandros ve Simoeis ırmaklarına atar. Kanlarla kızıla boyanan ırmaklar kabardıkça kabarır. Irmak-Tanrı Skamandros öfkelenir, yatağından çıkıp Akhilleus'u kovalamaya başlar. Derken Ateş Tanrı Hephaistos ırmakların karşısına dikilip alevleriyle onları durdurur. - Sahne Olympos'a yükselir; Tanrılar arasında kavga dövüş. Akhilleus, Troyalıları püskürte püskürte Troya'mın surları önüne gelir. Troyalılar surların içine sığınır.

Bölüm XXII. (Chi) - Hektor'un ölümü

Bir Hektor surların dışında kalır. Priamos'la Hekabe yalvarırlar içeriye girip korunsun, diye ama yiğit, anasına babasına aldırılmaz. Hektor'un iç tartışması. Korkuya kapılması. Tanrılar seyircidir. Sonunda Zeus kader tartışını kaldırır: Hektor'un ölüm kefesi ağır basar. Apollon bile onu korumaktan vazgeçer. Tanrıça Athena, Troyalı yiğit Deiphobos'un kılığına girip Hektor'u aldatır. Hektor, Akhilleus'un karşısına dikilir. Çarpışırlar. Hektor ölür. Akhilleus Hektor'un ölüsünü yedi kez Troya surlarının çevresinde sürükler. Troya surlarından izlenen korkunç sahne. Andromakhe'nin bayılması.

Bölüm XXIII. (Psi) - Patroklos'un ölüsüne düzenlenen yarışmalar

Akhilleus'un ordugâhında Patroklos'a yapılan ölü törenleri. Akhilleus'un yası. Patroklos'un yakılması. Yarışmalar.

Bölüm XXIV. (Omega) - Priamos'un, Hektor'un ölüsünü geri alması. - Hektor'a ağıtlar

Gece. Kral Priamos, Tanrı Hermes'in kılavuzluğunda Hektor'un ölüsünü geri almak için Akhilleus'un barakasına gelir. Priamos'la Akhilleus arasındaki konuşma. Akhilleus yumuşar: Hektor'un ölüsünü babasına geri verir. Priamos ölüyle Troya'ya döner. Hektor'a ağıtlar yakılır. Dokuz gün Hektor'un ateş yığını için odun taşınır. Onuncu günü yapılan cenaze töreni ile *İlyada* kapanır.

ÖNSÖZ

ODYSSEİA'NIN KURULUŞU

İlyada bir olayın, *Odysseia* bir kişinin destanıdır. Çağdaş okuyucu destan da demez *Odysseia*'ya, onu daha çok bir romana, bir filme benzetir. Gerçekten de konusuyla romanı, kuruluşuyla filmi andırır *Odysseia*.

İlyada'nın önsözünde¹ Homeros'un anlatma tekniğini incelerken, 'Troya destanında olayların düz akışlı bir anlatımla ortaya serildiğini, *Odysseia*'nın bambaşka bir yöntemle göre kurulduğunu belirtmiştik. *Odysseia* beş ayrı destan parçasından bir araya gelir. Destanın bu ana bölümlerini aşağıdaki adlarla şöyle sıralayabiliriz:

- I. Telemakhia (Bölüm I'den Bölüm IV'e)
- II. Kalypso'nun adasında (Bölüm V)
- III. Phaiakların ülkesinde (Bölüm VI'dan Bölüm IX'a)
- IV. Odysseus'un serüvenleri (Bölüm IX'dan Bölüm XII'ye)
- V. İthake'de (Bölüm XIII'ten Bölüm XXIV'e)

Bu beş ana bölümden birincisini, ikincisini, dördüncüsünü ve beşincisini *Odysseia*'nın ozanı kimse o anlatır, asıl *Odysseia* destanı olan Odysseus'un serüvenlerini ise Odysseus'un kendisi anı olarak anlatır.

Telemakhia, Odysseus'un oğlu Telemakhos'un destanıdır. Troya Savaşı biteli neredeyse on yıl geçtiği halde, İthake Kralı Odysseus, yurduna dönmemiştir. Karısı Penelopeia'ya talip olan İthake ve komşu ülkelerin gençleri, Odysseus'un sarayına yerleşmiş, varını yoğunu sömürmektedirler. Odysseus'un öldüğü, bir daha yurduna dönmeyeceği söylentileri çoğalınca, Telemakhos babasından haber almak için Troya'dan dönmüş olan öbür Akha önderlerine babası

¹ Homeros, *İlyada*, çeviren: Azra Erhat - A. Kadir. Can Yayınları, İstanbul, 1984, s. 59.

hakkında sorular sormaya gider.

Birden sahne değişir: Olympos'taki tanrılar, yedi yıldır Kalypso'nun adasında tutuklu bulunan Odysseus'un artık yurda dönmesine karar verirler. Odysseus da kendine bir sal yapıp denize açılır ve korkunç bir fırtınaya tutulup Phaiakların ülkesine çıkar.

Denizci bir ulus olan Phaiaklar onu iyi karşılar ve yurduna göndermeye karar verirler. Odysseus kendini tanıtır ve Troya Savaşı'ndan bu yana başından geçen serüvenleri anlatır. Destanın merkezi ve eksenini olan bu öykü, Odysseus'un on iki gemisi ve yoldaşlarıyla Troya'dan ayrılmasıyla başlar ve üç yıl denizlerde sürünüp binbir tehlike atlattıktan ve gemileriyle bütün yoldaşlarını yitirdikten sonra Kalypso'nun Ogygie Adası'na varışıyla biter. 'Kalypso'nun adasında' başlığıyla gösterdiğimiz ikinci ana bölüm, kronolojik sıraya göre buraya gelmektedir.

Odysseus, öyküsünü bitirdikten sonra, Skherie'den bir Phaiak gemisiyle İthake'ye gönderilir. Ertesi günü gemi İthake'ye varıp Odysseus'u karaya çıkarır. Yiğit bir dilenci kılığında Eumaios'un kulübesine sığınır. Yolculuktan dönen oğlu Telemakhos'la buluşur ve ikisi birden saraya gidip talipleri öldürürler. Destan da Odysseus ile Penelopeia'nın yirmi yıllık ayrılıktan sonra kavuşmalarıyla kapanır.

Binbir anı, öykü ve masalın, kesintiler, zamanda geriye dönmeler ve bir yerden bir yere atlamalarla birbirinin içinde anlatıldığı *Odysseia* destanı karmaşık bir kuruluşla karşımıza çıkmaktadır. Okuyucunun bu masal kumkuması içinde ipin ucunu kaçırmaması ve bu çeviriyi okurken istediği yerden alıp istediği yerde bırakabilmesi için, destanı aşağıda bölüm bölüm özetlemeyi uygun gördük.

BÖLÜM I.

İlyada gibi *Odysseia* da bir seslenişle başlar (I, 1-10). 'Tanrıça' diye çevirdiğimiz esin perisi Mousa'ya seslenen ozan, yapıtının bir planını çizer; ne var ki bu plan, *Odysseia*'nın tümünü değil, XII. bölümde anlatılan Güneş Tanrı'nın adasındaki olaya kadar olan serüvenleri (XII, 260-373) kapsamaktadır. Tanrılar toplantısında Odysseus'un Kalypso Adası'nda (I, 11-15), başdüşmanı Poseidon'un da Yüzüyanıklar'da, yani Habeşistan'da olduğu öğrenilir (I, 16-26). Athene, İthake'nin komşu adası Taphos'un Kralı Mentos kılığında girip Telemakhos'u uyarır (I, 96-324). Saraydaki şölen (I, 325-444).

BÖLÜM II.

İthakelilerin toplantısı. Telemakhos, taliplerin evlerine çekilmele-
rini ister. Odysseus'un eski dostu Mentor'un öğütlerine karşın, ta-
lipler sarayda kalacaklarını bildirirler (II. 1-259). Telemakhos'la
Mentor kılığındaki Athene, yol hazırlıkları yaparlar. Telemakhos,
dadısı Eurykleia'ya, gittiğini anasına bildirmemesini buyurur (II,
260-404). Gece yola çıkış (II, 405-434).

BÖLÜM III.

Pylos'a varış ve iyi karşılanma. Telemakhos, Nestor'a gelişinin ne-
denini bildirir (III, 1-101). Nestor da anılarını ve bildiklerini anlatır
(II, 102-328). Pylos'ta geçen gece. Telemakhos'un, Nestor'un oğlu
Peisistratos'la birlikte arabaya binip Lakedaimon'a gidişi (III, 329-
497).

BÖLÜM IV.

Lakedaimon'a varış. Menelaos'un sarayı. Menelaos'un, sözü Odys-
seus'a getirmesi (IV, 1-112). Menelaos ve Helene'nin Telemakhos'a
sevgileri. Menelaos'un Mısır yolculuğu, deniz ihtiyarı Proteus'tan
öğrendikleri. Telemakhos'a konukluk armağanları (VI, 113-624).
Sahne gene İthake'dedir: Talipler Telemakhos'u dönüşte öldürme-
ye karar verirler, bir gemiyi Asteris Adası'na gönderip pusuya ya-
tarlar. Penelopeia'nın üzüntüsü ve düşü (IV, 625-847).

BÖLÜM V.

İkinci tanrı toplantısı. Zeus ile Athene'nin kararları. Tanrı Hermei-
as'ın Kalypso Adası'na gönderilmesi (V, 1-42). Hermeias'ın tanrı buy-
ruğunu Kalypso'ya ulaştırması (V, 43-147). Odysseus'un ormanda
ağaç kesip kendine bir sal yapması (V, 148-261). On yedi günlük yol-
culuk. Poseidon'un, salı görüp fırtına koparması (V, 262-332). Sal pa-
ramparça olur, Deniz Tanrıçası İno, Odysseus'a acır, ona büyü bir
yaşmak verir (V, 333-353). Odysseus iki gün iki gece yüzer, üçüncü
günü Skherie kıyılarına ulaşır, bir ırmağın ağzında karaya çıkıp or-
manda kuru yapraklardan bir döşekte uykuya dalar (V, 354-493).

BÖLÜM VI.

Phaiak Kralı Alkinoos'un sarayı; kızı Nausikaa'nın gördüğü düş (VI, 1-47). Yunaklara gidiş. Odysseus'un uyuduğu ormanın yanı başında kızların çamaşır yıkaması, yemek yiyip top oynaması. Odysseus'un uyanması (VI, 48-126). Odysseus Nausikaa'nın dizlerine kapanıp yalvarır (VI, 127-197). Odysseus yıkanıp giyinir, karnını doyurur (VI, 198-250). Kente gitmek üzere yola koyulurlar. Odysseus Athene'nin kutsal koruluğunda yakarır (VI, 251-331).

BÖLÜM VII.

Athene, bir Phaiak kızı kılığında Odysseus'u Alkinoos'un sarayına götürür. Sarayın güzelliği. Odysseus'un Kraliçe Arete'nin ayaklarına kapanması ve konukluğa kabul edilmesi. Alkinoos, onu ülkesine göndereceğine söz verir (VII, 1-232). Odysseus gerçek kimliğini açıklamadan Ogygie Adası'ndan buraya nasıl geldiğini anlatır (VII, 233-327).

BÖLÜM VIII.

Odysseus'u yurduna götürecek geminin hazırlanması. Şölende ozan Demodokos'un Troya Savaşı'ndan menkıbeler anlatması. Odysseus'un gözyaşlarını saklaması. Yarışmalar (VIII, 1-103). Euryalos'un meydan okuması üzerine Odysseus'un yarışmaya katılıp disk atma da birinci gelmesi. Demodokos'un Ares'le Aphrodite'nin sevişmelerini anlatması (VIII, 104-366). Gençlerin hora tepmesi. Nausikaa'nın, Odysseus'u selamlamaya gelmesi (VIII, 367-469). Demodokos'un Troya destanından tahta at öyküsünü anlatması. Bu kez gözyaşlarını saklayamayan Odysseus'tan kimliğini açıklaması istenir (VIII, 470-586).

BÖLÜM IX.

Odysseus, adını verip kendini tanıtır. Serüvenlerini anlatmaya başlar: Trakya kıyılarında İsmaros'un yağması ve Kikonların saldırısı (IX, 1-61). Fırtına ve Lotosyiyenlerin ülkesine varış. Odysseus'un lotos yemişini yiyip sılayı unutan tayfasını oradan zorla ayırması (IX, 62-104). Kyklopların oturdukları toprağın karşısında bir adaya çıkış. Odysseus, on bir gemisini orada bırakıp kendi gemisi ve on

iki tayfasıyla Polyphemos'un mağarasına gider (IX, 105-180). Polyphemos, Odysseus'la arkadaşlarını mağaraya kapatır ve iki günde altı adam yer. Yiğit Tepegöz'ün gözünü kör eder. Kalan arkadaşlarıyla kaçıp kurtulmak yolunu bulur. Denize açılır ve arkasından kayalar fırlatan Tepegöz'le alay eder (IX, 181-566).

BÖLÜM X.

Rüzgâr Tanrısı Aiolos'un adasına çıkış. Aiolos, Odysseus'a bütün yelleri içine kapattığı bir tulum verir. Odysseus uyurken arkadaşları tulumu açarlar. Fırtına. İkinci kez adasına çıkan Odysseus'u, Aiolos kovar (X, 1-76). Altı günlük yoldan sonra yamyam Laistrygonların kentine varış. On bir geminin tayfası Laistrygonların eline düşüp yok olur. Odysseus tek bir gemiyle kurtulur (X, 77-132). Büyücü Kirke'nin Aiaie Adası'na varış. Kirke, Odysseus'un arkadaşlarını domuza çevirir. Odysseus, Tanrı Hermeias'ın yardımıyla Kirke'nin büyülerini boşa çıkarır, Kirke'nin gönlüne girer ve arkadaşlarının gene insan kılığına sokulmasını sağlar (X, 133-405). Kirke Adası'nda bir yıl kalırlar. Arkadaşlarının uyardığı Odysseus, Kirke'den ayrılmak ister. Büyücü, ona ölümler ülkesine gidip, bilici Teiresias'tan dönüş yolu hakkında bilgi almasını söyler, yol gösterir (X, 406-540). Elpenor'un damdan düşüp ölmesi (X, 541-574).

BÖLÜM XI.

Ölümler ülkesine varış. Odysseus, kurbanlar kesip kanlarını bir çukura akıtır. Kan kokusuna üşüşen ölü ruhlardan Elpenor, gömülmek ister. Odysseus'un anası Antikleia. Teiresias'ın kan içip Odysseus'a İthake'ye dönmenin çarelerini anlatması (XI, 1-49). Antikleia, İthake'de olup bitenleri anlatır. Ölümler ülkesindeki kadınların geçit töreni (XI, 150-332). Burada Odysseus anlatmasına ara verir. Phaiakların ısrarı üzerine devam eder. Agamemnon'la, Achilleus'la, Aias'la konuşması (XI, 333-567). Minos, Orion, Tityos, Tantalos, Sisypheos ve Herakles'le karşılaşma (XI, 568-626). Dönüş (XI, 627-640).

BÖLÜM XII.

Kirke Adası'na varış. Elpenor'un cenazesi (XII, 1-141). Yola çıkış: Seirenlerin önünden geçiş (XII, 142-200). Skylla ile Karybdis Geçidi (XII, 201-259). Güneş Tanrı'nın Adası. Kutsal sığırlar. Odysseus

uyurken tayfasının işlediği büyük suç (XII, 260-373). Zeus'un kasır-gasında Odysseus'un tekmi arkadaşları boğulur. Kendi dokuz gün denizde kaldıktan sonra Kalypso'nun adasına çıkar. Odysseus'un Phaiaklara anlattığı serüvenler burada sona erer (XII, 374-453).

BÖLÜM XIII.

Phaiakların armağanlar verip Odysseus'u uğurlamaları. Odysseus'un gemiye binip uykuya dalması (XIII, 1-92). İthake'ye varış. Phaiak gemicilerinin Odysseus'u armağanlarıyla kıyıya bırakıp dönmeleri. Poseidon'un Phaiak gemisini dönüşte bir kayaya çevirmesi (XIII, 93-184). Athene'nin, Odysseus'a görünmesi ve onu Çoban Eumaios'un kulübesine götürmesi, sonra da Telemakhos'u getirmek için Lakedaimon'a gitmesi (XIII, 185-440).

BÖLÜM XIV.

Eumaios'un, dilenci kılığındaki Odysseus'u iyi karşılaması. Odysseus hakkında konuşmaları. Odysseus'un uydurduğu masallar. Çobanlarla birlikte akşam yemeği (1-533).

BÖLÜM XV.

Telemakhos'un Lakedaimon'dan ayrılması. Pylos'a uğramadan gemiye binmesi. Bilici Theoklymenos'u yanına alması. Denize açılış (XV, 1-300). Sahne gene İthake'dedir: Odysseus Eumaios'a sorular sorar, babası Laertes'in acıklı hayatı ve anasının ölümü hakkında bilgi edinir. Eumaios ona hayat öyküsünü anlatır (XV, 301-492). Telemakhos'un gemisi, İthake'ye varır. Telemakhos, konuğu Theoklymenos'u kente gönderip kendisi ağılların önündeki kumsala çıkar (XV, 493-557).

BÖLÜM XVI.

Taliplerin kurduğu pusudan böylece kurtulan Telemakhos, Eumaios'un kulübesine gelip sevinçle karşılaşır. Konuk dilenciyle tanışır. Eumaios Penelopeia'ya Telemakhos'un döndüğü haberini götürmeye gidince baba-oğul yalnız kalırlar. Athene Odysseus'u kendi kılığına sokunca baba-oğul gözyaşlarıyla birbirlerine sarılırlar (XVI, 1-219). Taliplerin hakkından gelmek için kurdukları plan (XVI, 220-

320). O sırada Telemakhos'un gemisi limana girer. Taliplerin öfkesi. Penelopeia ile talipler arasında sert konuşma. Kraliçe'ye müjdeyi veren Eumaios, ağıllara döner (XVI, 321-481).

BÖLÜM XVII.

Saraya gelen Telemakhos, Eurykleia ve Penelopeia'ya yolculuğunu anlatır (XVII, 1-165). Talipler şölen hazırlarken, Eumaios, dilenciyle saraya gitmek üzere yola çıkarlar (XVII, 166-182). Yolda keçi çobanı Melanthios, dilenciye sövüp sayar. Sarayın önünde Odysseus'un yaşlı köpeği Argos, efendisini tanır (XVII, 183-327). Taliplerin dilenciye hırpalamaları. Penelopeia şölene inip yabancıyı korur. Ona Odysseus hakkında soru sormak için katına çağırır. Dilenci, herkes çekildikten sonra geleceğini bildirir. Eumaios ağıllara döner (XVII, 328-606).

BÖLÜM XVIII.

Saray dilencisi İros'la Odysseus arasındaki güreş ve şölen (XVIII, 1-157). Penelopeia gene şölene karışıp dilenciye saygı gösterilmesini ister, yakında kendine bir koca seçeceğini bildirerek taliplerin armağanlarını kabul eder (XVIII, 158-301). Hizmetçilerden Melantho, Odysseus'a çıkışır, taliplerden Eurymakhos da kafasına bir tokmak atar. Ortalık yatışınca herkes yatmaya gider (XVIII, 302-428).

BÖLÜM XIX.

Telemakhos, sofada bulunan bütün silahları saklar (XIX, 1-46). Odysseus'un Penelopeia ile görüşmesi (XIX, 47-307). Penelopeia dadısı Eurykleia'ya yabancıнын ayaklarını yıkamasını buyurur. Eurykleia, dilencinin bacağında Odysseus'un bir zamanlar dedesi Autolykos'la birlikte avlanırken aldığı bir yaranın izini görüp efendisini tanır (XIX, 308-507). Hiçbir şeyin farkına varmayan Penelopeia, yabancıya, gördüğü bir düşü yorumlatır. Talipler arasında bir yarışma yapmaya ve kim kazanırsa ona varmaya karar verir. Ayrılıp yatmaya giderler (XIX, 508-604).

BÖLÜM XX.

Karı koca ikisinin de uyuyamaması. Tanrı işaretleri (XX, 1-121). Sabahki toplantı. Evde temizlik. Çobanların Odysseus'a davranışları

(XX, 122-239). Telemakhos ve talipler arasındaki çatışma. Şölen (XX, 240-394).

BÖLÜM XXI.

Penelopeia, Odysseus'un büyük yayını getirtip yarışmayı başlatır. Hiçbiri yayı germeyi beceremez. Dilenci yayı denemek için Telemakhos'tan izin ister. Talipler karşı koyarlarsa da, Telemakhos, Penelopeia ile kadınlarını gönderip yayı Odysseus'a veririr. Odysseus yayı gerer ve oku baltaların arasından geçirir. Taliplerin şaşkınlığı (1-434).

BÖLÜM XXII.

Odysseus, ilkin Antinoos'la Eurymakhos'u öldürür (XXII. 1-89). Silahların hazine odasından getirilmesi ve Çoban Melanthios'a işkence edilmesi (XXII, 90-199). Athene'nin işe karışması. Ozan Phemios'la haberci Medon'dan başka herkesin öldürülmesi (XXII, 200-380). Suç işlemiş hizmetçilerin asılması. Ortalığın temizlenip Penelopeia'nın çağırılması (XXII. 381-501).

BÖLÜM XXIII.

Penelopeia, önce Odysseus'u tanımaz, sonra çekingen davranıp onu dener. Karı koca birbirine kavuşup odalarına çekilirler ve çekmiş oldukları çileleri birbirlerine anlatırlar (XXIII, 1-343). Ertesi sabah Odysseus, babası Laertes'i görmeye gider (XXIII, 344-372).

BÖLÜM XXIV.

Taliplerin ruhları Hades ülkesinde (XXIV, 1-202). Sahne değişir: Odysseus'un ihtiyar Laertes'le buluşması. Çobanların sevinci (XXIV, 303-412). Taliplerin öldürüldükleri haberi İthake'de yayılır. Akrabaları öç almaya gelir. Ama tanrılar katında Zeus ile Athene, barışın kurulmasını isterler. Athene araya girip barışı sağlar. Destan sona erer (XXIV, 413-547).

Bu yoğun metin, bu karmaşık anlatım, ilkçağdan bu yana şaşırt-

miştir bilginleri. Destan içinde destan, masal içinde masal olduğuna göre, ozan içinde ozan da bulunabileceğini düşünmüştür bu bilginler. Ve canım *Odysseia* metni üstünde yapmadıkları varsayım ve sözümona düzeltme kalmamıştır. ‘*Interpolatio*’ sözcüğünü bayrak gibi kullanan bu bilginler, metni sonradan yapılmış eklemelerden arındırmak hevesine düşmüşler, böylece destanın altını üstüne getirenler bile olmuştur. En yetkililerden biri, *Odysseia*’nın Fransızca’ya çevirmeni Victor Bérard, destan metnini taramış, ayıklamış ve parça parça keserek şunu oraya, bunu buraya yerleştirmekle bölümleri birbirine karıştırmıştır; bir de *Introduction à l’Odysée* adlı üç ciltlik koca bir kitapta Homeros’unkinden ‘daha iyi’ bir destanı nasıl oluşturduğunu açıklamıştır. Başka bilginler, *Odysseia*’nın, bir tek ozanın elinden çıkmadığı, iki ya da daha çok yazarı bulunduğu kanısına varmış ve değer ölçüleri kullanarak, bu yazarlar arasında bir dereceleme yapmaya yeltenmişlerdir. Bir tanesi de –adını unuttum, İngiliz’di sanıyorum– *Odysseia* yazarının bir kadın olduğunu ileri sürmüştür. Neden dersiniz, *Odysseia*’nın ‘mevhum’ yazarları arasında kiminin denizcilikten ve başka teknik konulardan çok iyi anladığını, kiminin de hiçbir şey anlamadığını görmüş bu bilgin ve her nedense, anlayanın erkek, anlamayanın kadın olduğu sonucuna varmış. Ama bilginlere çatmak kolaydır bugün, elimizde binbir emekle meydana getirdikleri eleştirili metinlerin bulunduğu bir zamanda! Yukarıdaki özeti izleyen çağdaş okuyucu, *Odysseia*’nın metninde bir tutarsızlık bulamaz, zaman ve mekân düzeyinde atlamalar olduğunu görürse de, çağımızın roman ve filmlerinde çok rastladığı bu teknikleri yadırgamaz ve üç bin yıl önce yaşamış bir yazardan bunların umulamayacağını ya hiç düşünmez ya da *Odysseia* yazarının modern ve güncel bir sanatçı olduğu kanısına varır. Öyle ya, sanat her zaman sanat değil miydi ve büyük sanatçı, sanatının göz kamaştırıcı ürünlerini ortaya dökerken yüzyılların içindeki yerini mi düşündü? Sanatçının mantığı elbette ki bilginin mantığıyla kıyaslanmayacak derecede üstündür. Ne var ki, *Odysseia*’da gerçekten düşündürücü ve kuşku uyandırıcı parçalar ve dizeler vardır. Bazı ek olaylar, biri XI’inci bölümdeki Nekyia denilen Ölüler Ülkesi’ne gidiş ve hele XXIV’üncü bölümdeki İkinci Nekyia diye anılan ve olayların akışıyla ilgisi olmadığı gibi, görüş tutarsızlıkları gösteren, ayrıca da düşük düzeyde, kötü bir üslupla yazılmış bulunan parçalar örnek alınabilir. Phaiakların şöleninde ozan Demodokos’un anlattığı Ares’le Aphrodite’nin gizli sevişmeleri de (VIII, 104-366) tartışmaya yol açmış bir parçadır. Buralarda

uzun uzun ad saymalara, nutuk çeker gibi retorik çarelere başvurmalara, başka yerlerden yinelenerek alınmış ve yerine oturtulamamış, giderek sonu bile getirilmemiş dizelere rastlanır. *Odysseia*'nın son dizesi de buna örnektir: "Sesini ve bedenini tıpkı Mentor'a benzetmişti," diye biter destan, bir dize ki yinelenene yinelenene suyu çıkmıştır destanda. Kimi çevirilerde bu dize atılır, biz Türkçemizin elverişli kuruluşundan bu tümceyi başa almakla destana yakışır bir final havası vermeye çalıştık son üç dizede.

Bütün bu nedenler, *Odysseia* destanının *İlyada*'ya kıyasla gerek kuruluşu, gerekse yazarı bakımından daha karmaşık sorunlar ortaya atmıştır. Bu tartışmaların ayrıntılarına giremeyiz, ama şunu da söyleyelim ki, *Odysseia*'nın gerçekçi ortamı, bu ikinci destanın *İlyada*'dan daha sonra kaleme alındığı kanısını uyandırmaktadır.

Odysseia'nın yazarı *İlyada*'yı yazan Homeros mu?

Ama gelin şu *Odysseia*'nın anlatımına biraz daha yakından bakalım.

Odysseia'nın anlatımı *İlyada*'nıninkine benzemez, dedik. Ne bakımdan benzemez? Yinelemeler, kaynak bildirmeler, zamanda geriye gidip geçmiş olayları anmalar, anlatmalar iki destanda da var; hele tüm anılar üstüne kurulu *Odysseia*'da daha önemli bir öge olarak var. Bir kişinin sözlerini başka bir kişiye aktarırken bu sözlerin olduğu gibi yinelenişini, *İlyada*'da olduğu kadar sık değilse de, *Odysseia*'da da görürüz (V, 43-147'de Hermeias, Zeus'un buyruklarını Kalypso'ya sözcüğü sözcüğüne aktarır): İhtiyar Nestor, savaş anılarını (III, 102-200), Menelaos da Mısır yolculuğunu (IV, 351-569) anlatmak fırsatını kaçırmazlar. Kaynak bildirmenin en canlı örneği de *Odysseia*'da Eurykleia'nın dilenci kılığındaki Odysseus'un ayaklarını yıkarken, onu bacağındaki bir yara izinden tanıması ve bu yaranın ne zaman, nerede ve nasıl alındığının uzun uzadıya anlatılmasıdır (XIX, 386-475).

İlyada'daki anlatım öğelerinin hepsi *Odysseia*'da da bulunduğu göre, iki destan arasındaki anlatış farkı nerededir acaba? Bu öğelerin özünde de, kullanılışında da bir başkalık vardır, onu nitelermeye çalışalım. *İlyada*'da Agamemnon'un kral değneğinin (İl. II, 101-108), ya da Akhilleus'un yeni yapılan silahlarının (İl. XVIII, 469-615) tanımlanması, ya da Glaukos'un ta Bellerophon'tes'e uzanan soyağacının bildirilmesi (İl. VI, 145-231), destana renk ve çeşni vermekle birlikte, bir ek, bir süs niteliğini aşmaz ve anlatımın akışında bir boşluk yaratmadan öykü dışı bırakılabilir. Odysseus'un, dedesi Autolykos'un oğullarıyla yabandomuzu avına gitme-

si ve yaralanması olayı da bir ek olay ve bir kaynak bildirmedi-
rinde sonunda; ne var ki bu olayın anlatılması ayak yıkama sah-
nesine sımsıkı bağlıdır ve bu sahneden ayrılmaz: Eurykleia'nın di-
lencinin ayaklarını yıkarken gördüğü yara izinin Odysseus'a ait ol-
duğu ve bu yaranın nasıl alındığı anlatılmazsa, sütninenin ka-
fasında canlanan ve efendisi Odysseus'u tanımasına yol açan anı
da verilmemiş olur. Odysseus'un tanınmasıyla yaranın kaynağının
bildirilmesi, birbirinden ayrılmaz iki olaydır, bunlar arasında orga-
nik bir bağ, bir mantık bağı var. Hem yalnız mantık bağı mı? Duy-
gusal bir bağ da vardır, *Odyseia*'daki masalların anlatımında. Duy-
gusaldır, çünkü bir insan anlatır onları.

İlyada'yı anlatan ozan kimse, destanına esin istemek için bir
'tanrıça'ya seslenir.¹ Bunu, destanın başında bir kez, ikinci böl-
ümde de (*İl.* II, 484) "Olympos'ta oturan Mousalar..." diyerek bir
daha yapar; sonra da ne anlatacaksa kendi anlatır. *Odyseia*'da ad-
larıyla sanlarıyla iki ozana rastlarız: Biri Phaiakların toplumunda
önemli bir yer tutan Demodokos, öteki, taliplerin şölenini şenelten
Phemios'tur. Demodokos'u Kral Alkinoos hiç ayırmaz yanından,
her fırsatta çağırıp ezgi söyletir ve şu sözlerle niteler insanlar ara-
sındaki rolünü:

"Ozanlar saygı görürler ve değerli bilinirler
bu yeryüzünde yaşayan tek mil insanlar arasında,
çünkü Mousa öğretmiştir onlara ezgi söylemeyi,
Mousa çok sever ozanların soyunu." (VIII, 479-481)

Demodokos, Troya Savaşı'nın anlı şanlı olaylarını anlatmakla
Odysseus'u duygulandırır, ağlatır ve anılarının canlanmasına yol
açarak *Odyseia* destanının dile gelmesini sağlar. Phemios'un ezgi-
lerini pek işitmeyiz, ama taliplerle ilişkisi olan herkes öldürüldüğü
halde, Odysseus'un yalnız ulak Medon'la bu ozanı esirgemesi
(XXII, 310-380), ozan kişilere özel bir değer verdiğini, üstün bir say-
gı beslediğini gösterir. Bu ne saygıdır ki, ozan tanrıdan esinli de ol-
sa, bir '*demioergos*',² yani halk hizmetinde bir sanatçı olduğu halde,
koca İthake Kralı ve Troya kahramanı Odysseus, destanı Demodo-
kos'un ağzından alıp sürdürmeyi ve bir sanatçıymış gibi, kendi
destanını bir boydan bir boya kendi okumayı göze almaktadır!

Bu Demodokos öyle önemli bir tiptir ki, Homeros hakkında ne

¹ Bkz. *İlyada*, Önsöz, s. 59 (Can Yayınları).

² Bkz. *Od.* XVII, 382 vd.

söylenmişse, hep *Odysseia*'daki bu ozan tipine bakarak uydurulmuştur: Kör oluşu, şölenlerde ezgi söyleyişi, birçok destan geleneklerini sürdürüp okuyuşu ve bir ozanlar okulu kurduğu söylen-tileri hep buradan gelmedir.¹

İyi hoş, ama bu ne demek? *İlyada*'nın ozanına destanını esinleyen, giderek söyleyen ve söyleten Mousa nerede kaldı? Odysseus anlatmaya giriştiği bunca serüveninin üstesinden gelmek için başvurmuyor yardımına; Demodokos'a gelince; o Mousa'ya sesleneceğine, Mousa ona sesleniyor:

“Mousa, haydi dedi ozana, ünlü yiğitleri an,
beğen beğendiğini, ünleri göklere çıkmış destanlar
arasından.” (VIII, 73)

Eh, ne oldu? Athene'nin her fırsatta yeryüzüne koşup Mentos, Mentor, bir kız ya da bir oğlan çocuk kılığına girmesi gibi, dokuz ya da bir tek peri olarak simgelenen Mousa da, Demodokos'un, Phemios'un, giderek Odysseus'un kılığına mı girdi? Tanrıça, insan mı oluverdi? Esin denilen, artık insanın dışında bir dağın doruğundan değil de, kendi içinden mi gelmektedir? Ozanlık, tanrıların armağanı, ama insanların içinde.

Olympos ya da İda Dağları'nın tepelerinde en küçük ayrıntılarına dek önceden kararlaştırılıp yeryüzünde sadece gerçekleştirildiği *İlyada*'nın olaylar dünyasından çok uzağız. Destan da iki katlı bir sahnede değil,² tek düzeyli insanlar dünyasında oluşan bir olaylar toplamı olarak canlanır gözümüzün önünde. *Odysseia*'nın kuruluşunu ve olay içinde olay, öykü içinde öykü tekniğini ancak bu açıdan incelersek, gereğince anlayıp değerlendirebiliriz. *Odysseia*, tanrı-insan ikiliğini, bir gökte, bir yerde yansıtan bir destan değil, insan ağzından anlatılan ve insanın insan-üstü, insan-dışı varlıklarla ilişkilerine yeni yeni anlam, imge ve simgeler arayan bir romandır. Uygarlığımızın ilk romanı. Film dedik, roman diyoruz; ikisi de doğrudur: *Odysseia* göze görüneniyle film, kafaya değeniyle romandır.

¹ Bkz. *Od.* VII. 45, 63, 499.

² Bkz. *İlyada*, Önsöz, s. 39.